

TEMMUZ

Birinci Yıldönümünde 15 Temmuz Milli Direniş Gecesi

PANEL

MUSTAFA GÜÇLÜ

ANADOLU-SEN KONFEDERASYONU GENEL BAŞKANI

"15 Temmuz Darbe Girişiminin Sosyolojik Arka Planı"

PROF.DR MEVLÜT UYANIK

ÇORUM HİTİT ÜNV. ÖĞR. ÜYESİ

"15 Temmuz Darbe Girişiminin Teolojik Tahlili"

DOÇ.DR AYGÜN AKYOL

ÇORUM HİTİT ÜNV. ÖĞR. ÜYESİ

"Dini Tekellere Karşı Bireysel Dindarlığın Önemi"

ANADOLU-SEN

KONFEDERASYONU

ANADOLU-SEN KONFEDERASYONU

Milli, Sivil, Katılımcı
Manevi Değerlere Bağlı
Konfederasyon...

Özgürlük ve
bağımsızlık
benim
karakterimdir.

K. Atatürk

GENEL MERKEZ:

Sümer-1 Sokak
Menekşe Apartmanı 5/5
Kızılay/Çankaya/ANKARA
Tel: (0.312) 229 99 36 (pbx)
www.anadolueksen.org

Anadolu Sen Konfederasyonu
Genel Merkez

Anadolu-Sen HABER TV

anadolusen

15 Temmuz Darbe Girişiminin Sosyolojik Arka Planı

Mustafa GÜÇLÜ

Anadolu-Sen Konfederasyonu
Genel Başkanı

Sevgili dava arkadaşlarım, Saygıdeğer davetliler, Sayın basın mensupları, 15 Temmuz 'un 1. Yılı vesilesiyle düzenlemiş olduğumuz panele hoşgeldiniz. Sözlerime vatan, millet ve bayrak uğruna şehadet makamına ermiş olan şehitlerimize rahmet, minnetle yad ederek başlamak istiyorum. Ruhları şad mekanları cennet olsun.

Türkler, Anadolu'yu yurt edindiği ilk günden itibaren düşmanları tarafından her zaman yapılması muhtemel saldırılara karşı hazır olma psikolojisi ile hareket etmiştir. Ancak dıştan açıkça gelen tehditlere tedbir alma ve bertaraf etme noktasında kahramanca verilen mücadelelerde destan yazan Necip Türk Milletini, tarih boyunca zor durumda bırakan hadiseler içimizden çıkan hainlerin dış güçlerle bir olup milletimizi sırtından vurma girişimleri olmuştur. Bu hadiselerin en sonuncusu ise 15 Temmuz gecesi Fetö mensupları tarafından sahneye konmuş ve Türk Milleti canı pahasına verdiği mücadele ile bu hain girişimi bertaraf edip püskürtmüştür.

Şimdi asıl üzerinde durulması gereken konu, devletini en büyük nimet bilip sadakatle bağlı olan masum Anadolu insanın çocukları elinden alıp ve okutup, Türk milletinin değerleri ile buluşturup devlete ve millete hizmet ettireceğine iddia eden sözde dini mahiyetteki bir grubun, hangi sosyolojik zeminden faydalanarak ortaya çıktığı ve netice itibariyle darbeye hangi saiklerle mensuplarını ikna ettiğinin incelenmesi ve bir daha bu tür hain girişimlerin vukuu bulmaması için nelerin yapılması gerektiğinin ortaya konmasıdır.

Aslında sorunun kökeni Osmanlı Devletinin son dönemlerine kadar uzanmaktadır. Konuya biraz daha derinlemesine bakıldığında Kemal Tahir "Devlet Ana" adlı romanında Söğüt Türklerinin, çevresindeki düşmanlarla mücadele edip, yeni yerler fethederek küçük bir göçebe aşiret beyliği konumundayken bir devlete nasıl dönüştüğünü anlatır. Müellifin bu eseri yazma amacı, çok büyük bir coğrafyaya hükmeden Osmanlı Devletinin zamanla zayıflayıp çökmesinin, Türk Milleti üzerinde yarattığı yenilmişlik ve çaresizlik duygusunu ortadan kaldırmak ve Osmanlı insan tipini gün yüzüne çıkarıp, onun erdemlerini ve devlet kurma kabiliyetini gözler önüne sermektir. Romanda, Osmanlı'nın kuruluşunda ana şefkati ve merhametini yansıtan evlatların, devlet kuruculuğunda rol üstlenmesi ele alınır. Devlet Ana, Osmanlı Devletinin kuruluş iradesindeki bakış açısı yansıtmaktadır. Halkına merhametle ve hoşgörülle yaklaşan, çevresiyle iyi münasebetler içinde olmanın yollarını arayan, yardım isteyene koşan bir "Devlet Ana".

Zamanın durmak bilmeyen akışıyla insani değerleri içeren bu ana şevkati ile yoğrularak mayalanan Osmanlı Devleti, güven, hoşgörü ve adalet üzerine tesis ettiği sistemi ile geniş bir coğrafyaya uzunca bir süre hakim olur. Cihan Devleti Osmanlı, zirvede olmanın verdiği aşırı güvenle, etrafındaki değişimleri bazen önemsemeyerek bazen de takip edemeyerek gerileme sürecine girer ve en nihayetinde yıkılır. Cihan Devleti Osmanlı'nın bakiyesi üzerine ise yeni bir heyecan ve ruhla inşa edilen Türkiye Cumhuriyeti kurulur ve tarih sahnesindeki yerini alır.

Kuruluş felsefesi gayet kavi olan Genç Türkiye Cumhuriyetine zamanla hakim olmaya başlayan farklı bir zihniyet ile millet, maalesef ki ana şefkatini içinde barındırmayan kendisini hep komşunun çocuğuyla kıyaslayan bir üvey baba muamelesi ile karşı karşıya kalır. Milleti öteleyen bu zihniyetin ürünü olarak devlet, ana değil de devlet babanın üvey oğulları olan bürokratlar ve aydın eliyle devlet toplum ilişkisi hep tek taraflı olur. Devleti yöneten elitler tarafından millet hep nesne koruma itilip, hiçbir zaman özne olarak algılanmaz. Aydınların halka bakışı da bürokrasiyi elinde tutan elitlerden farklı olmaz. Sorumluluk alması gereken devlet olmasına rağmen, maalesef hep vatandaşa ödevler yüklenir. Devlet gücünü tekelinde tutanlar, nesiller arası kültür bütünlüğünü sağlayarak gençlerimizi geleceğe hazırlayacak eğitim politikalarını hayata geçirecek yerde, tam tersi politikalar uygulayarak bizi bizden uzaklaştıran bir insan ve toplum modelini hayata geçirmeye çalışır. Anadolunun değerlerini benimseyen halk kitlelerini hakir görerek, Batıya özenip yol almaya çalışan elitler ve aydınlar bir türlü bu hedeflerinde başarılı olamazlar.

Merhum mütefekkir Erol Güngör'ün ifadesiyle "modernistlerin hiç hesap etmedikleri, hatta tam tersini bekledikleri bir değişim olur. Hakir görülen Anadolu insanı ki bu insanlar çocuklarını okuttular ve kendilerinin pek zayıf bir şekilde temsil ettikleri davayı, onların kuvvetli ellerine bırakırlar. Yeni kalkınan ülkelerde yüksek tahsil görenler umumiyetle okumuş yüksek tabakanın çocukları idi ve bunlar hem ailelerinde, hem tahsilleri boyunca batılı değerlerle yetişiyorlardı; onların nazarında İslamiyet okumamış halk kitlelerine mahsus, çağdışı bir gelenekten ibaretti. Ülke genelinde tahsil imkanın yayılması ölçüsünde medeniyetin kenarında, uzağında kalmış bu kitlelerin de kendileri gibi bir zihniyete sahip olacaklarını düşünüyorlardı" ama böyle olmadı. Öz değerleriyle kendini yetiştiren anadolu insanı, yerli bir bakış açısı ve evrensel kriterlerin etrafında gelişen olayları değerlendirmeye başladı. Yine Güngör'ün ifadesiyle "Eski inkılapçıların halkı dışarıdan güderek kalkındırma prensibi yerine, artık halk ile birlikte halkı kurtarma fikri yerleşti."

İtilmeye çalışıldığı öğrenilmiş çaresizlik psikolojisine hiçbir zaman kapılmadan verilen çetin mücadeleler esnasında darbelerle, baskılarla ve zulümlerle karşılaşıldı, ağır bedeller ödendi ama yılmadı ve sonuç alındı; makamlar, mevkiler elde edildi, anadolu sermayesi büyük imkanlarla buluştu. Fakat tüm bu süreçler neticesinde hiç hesap edilmedik önemli bir sorun ortaya çıktı: "Özde gelişimi temin etmeyen şekli bir medeniyet/dindarlık anlayışı". Bu sorun ahlaki, ekonomik, kültürel ve siyasi hayatımıza olumsuz tesir etti. Dindar bir yaşamın ahlaki hayata nüfuz

edemeyen yapısı, insanlığa barış yerine terör taşıyan zihni yapısı, bireyin şahsiyetini eriten bir faniye veya grubu teslimiyetçi bir biat anlayışı, adil bir üretim ve paylaşım iddiasıyla yola çıkan Anadolu sermayesinin açlık sınırının altında maaşlı işçi çalıştırması ve benzeri durumlar bunların hepsi, bu olumsuzlukların vecihleri olarak toplumda derin izler bırakarak acı acı tezahür etti. Şunuda ifade edelimki bu tezahürlerin en ağırı ise 15 Temmuz gecesi hain Fetö mensuplarının gerçekleştirmeye çalıştığı darbe girişimi olmuştur.

Devlet, bekasını temin için kısa vadede alması gereken acil tedbirleri mutlaka alacaktır. Ancak uzun vadede bu sıkıntılara kesin ve kalıcı çözüm bulunması için şimdi cevaplanması gereken soru şudur: "Karşı karşıya kalınan bu sorunlara uzun vadede teorik olarak çözüm üretip pratiğini de bir yaşam felsefi olarak hayatında tatbik ederek sosyolojik açıdan çözecek ve Osmanlı Devletinin/Türkiye Devletinin kuruluşundaki ruh iklimini ülkemizde kimler hayata geçirecek". Nurettin Topçu'nun sorusuyla "Acaba yeni yetişen nesil mi bu davayı halledecek?" Bu sorunun cevabı açık ve nettir: Evet, eğer devlet tarafından organize edilmesi gereken eğitim sistemi, yetişen nesillere müstakil birer birey oldukları idrakini ve kendilerine has değer ve özel alanları olduğu hakikatini veren bir anlayışla tanzim edilirse, bu davayı yetişen yeni nesiller halledecektir. Çünkü bu yeni nesil, ferdi iç bütünlüğünü sağlam bir düşünce ve duygu temeline dayandırmış, toplum yaşamında dengeli bir duruş ortaya koyabilecek donanım ve kabiliyete sahip olacaktır.

Bu duygu ve düşüncelerle 15 Temmuz'un birinci yıldönümünde vatan, millet ve bayrak uğrana geçmişten günümüze kadar geçen süreçte şehadet makamına ermiş tüm vatan evlatlarını rahmet, minnet ve şükranla anıyoruz. Ruhları şad, makamları cennet olsun inşallah.

15 Temmuz 2016 Darbe Girişimin Teolojik Tahlili

-Felsefe, Kelam ve Tasavvuf Disiplinlerinin
Eşgüdümünü Sağlayarak
Yeni Bir Din Dili Oluşturmak-

Prof. Dr. Mevlüt Uyanık

Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi / Çorum

ÖZET

Türkiye, enerji üretim ve arz merkezlerine yönelik küresel güçlerin Arap Baharı adıyla yapılan yeni düzenlemelerle doğrudan etkilenmeye başlamıştır. Özellikle etnik/PKK ve dinsel terörle birlikte ülkemizde milli birliktelik ve dayanışma ruhu zedelenmektedir. Harici zihniyetli (İşid, Taliban, el-Kaide) ve Batınî (Feto) yapılanmalar dini kavramları merkeze aldıkları için mücadelesi daha da zor olmaktadır. Sufî ve batini yorum arasındaki farka dikkat ederek, sufî yorumu benimseyen Sünnî yapıların Şii/Batini yoruma teslim olmaları mümkün mü sorusunun cevabı Selçuklu, Osmanlı Türkiye Cumhuriyeti kültürel sürekliliği bağlamında aranacaktır. Böylece felsefeyi küfür, kelamı/teolojiyi zındıklık, tasavvufu da şirk olarak gören radikal okumalar yerine bu üç disiplinin eş güdümlü eleştirel ve mukayeseli okumalarıyla yeni bir din dilinin imkânı üzerinde durulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Felsefe, Kelam, tasavvuf, Din Dili

Giriş:

1. Sorun Tespiti

Kadim dünyanın küresel güçlerin Ortadoğu, Uzak doğu, Yakın doğu diye nitelendirdiği enerji üretim ve arz merkezlerinde gerçekleştirdiği sürekli çatışma/gerginlik hali artık doğrudan Türkiye'yi; milli birliktelik ve toplumsal barışımızı tehdit etmeye başlamıştır. Türkiye'nin sosyal, laik ve hukuk devleti olarak bu çatışmaların teolojik dilinin dışında kalarak temel insan hakları ve evrensel standartlarını merkeze alan politikalar üretemedi. Şii/Selefi-Sünnî adıyla çatışmalara dini verilerin meşruiyet aracı olarak kullanılmasına engel olacak felsefi bir dil, tutum ve tavır geliştiremedi.

2. Durum Tespiti

Osmanlı'nın İslam dünyasından siyasal olarak çekilmesiyle birlikte bölge İngiltere başta olmak üzere emperyalist ve sömürgeci güçlerin hâkimiyetine geçti. İslam dünyası kuzey Afrika'dan Arap Ülkeleri, İran, Pakistan, Afganistan'a oradan İç Asya'daki Türk Devletleri, Kafkasya ve Türkiye'ye kadar alan "lanetli ve/ya kriz bölgesi" olarak belirlenmişti. O tarihten itibaren buralarda ya iç çatışmalar ya da dış müdahalelerle "sürekli bir istikrarsızlık hali" yaşanmaktadır. Ortadoğu, Yakın Doğu ve Uzakdoğu gibi nitelermeler yüzyıl önce sömürge güçleri tarafından yapılmış, stratejik ve jeo-felsefi tanımlamalar olup, dönemin küresel işgal güçlerince bölgeler daima kavga ve kargaşaya müsait bir şekilde düzenlenmişti. Nitekim dikkat edildiği zaman bu bölgelerin ya enerji (su-petrol, gaz ve diğer değerli madenler) üretim merkezleri ya da enerji arz merkezleri olduğu gözlemlenmektedir. İngiltere, İtalya, Fransa, SSCB; yakın dönemde ABD, Çin, yeni konumuyla Rusya aktif siyasi güçler olarak bölgede etkinliklerini sürdürmektedir. Kadim devlet geleneği ile Pers ve Türk siyasi yapılanmaları da bunlara rağmen varlıklarını sürdürme çabasındalar.

Kanaatime göre 1989-1990 yılında SSCB dağılınca iki kutuplu dünya yerini ABD öncülüğünde Yeni Dünya Düzenine bıraktı. Yeni uluslararası sistemde ideolojik temele dayalı Doğu-Batı bölümlenmesi yerini ekonomik temele dayalı Kuzey-Güney bölümlenmesine bıraktı. Yukarıdaki bölgelere başta ABD olmak üzere diğer batılı küresel güçler demokrasi ve insan hakları adı altında operasyonlar düzenlediler, Irak-İran savaşı ve Irak'ın, Kuveyt'i işgali ile bölgede çatışmalar tetiklendi. Bunların meşruiyeti ise Samuel Huntington'un Medeniyetler Arası Savaş ve Francis Fukuyama'nın Tarihın Sonu tezleriyle sağlanmaya çalışıldı. 1

SSCB'nin dağılmasıyla 1989 yılı itibarıyla başlayan yeni yüzyıl siyasal ve kültürel düzenlemelere karşı önlem almak için Rusya içine çekildi. Ama kendini toparladıktan sonra SSCB siyasi ve kültürel alandaki etkinliğini hala devam ettiren politikalar üreterek varoluşunu korumaya çalıştı. Nitekim kapitalist ülkeler (ABD ve AB) ile sosyalist ülkeler (Rusya ve Çin) arasındaki mücadele, enerji arz ve üretim merkezlerinde olanca gücüyle devam etmektedir. Türkiye bulunduğu stratejik konum, tarihsel ve kültürel birikimi ile bu çatışmanın tam merkezinde yer almaktadır. Çünkü hem Doğu-Batı, hem de Kuzey-Güney geçişlerinde köprü konumunda olan Türkiye'nin içinde bulunduğu alt sistem ve bölgeler (Balkanlar, Kafkasya, Orta Doğunun kesişim alanı olan bir Türkiye) eskisine göre daha oynak ve belirsiz ve o derece önemli bir hale geldi".² Rusya ve Çin'in küresel aktör olarak yeniden sahneye çıkmasıyla birlikte medeniyetler arası savaş tezinin de geçerliliği kalmadı. Bölgelerdeki sürekli gerilim ve çatışmalara meşruiyet sağlayacak yeni tasarımlar devreye sokuldu.

Bu çerçevede düşündüğümüz zaman 11 Eylül 2001 tarihinde ABD'nin stratejik merkezlerine yapılan menfur saldırı sonrasında uygulamaya konulan düzenlemeler ve uygulamalar yeni bir yüzyılın veya örtülü olarak 3. Dünya savaşının da başlangıcı olduğunu söyleyebiliriz. ABD ön planda, arka planda ise "commonwealth" ülkeleri ve özellikle İngiltere ve AB merkezli küresel güçler, enerji üretim ve arz merkezlerine, demokrasi insan hakları vb gerekçelerle müdahalelerde bulunmaya başladı. Irak'tan başlayarak (bir zamanlar "İpek Yolu"nun güney hattı olan) Afganistan ve Pakistan bölgesine kadar alanda "sürekli bir istikrarsızlık" durumu oluşturuldu. Bu tarihten itibaren bölgelere yönelik yeni operasyonlar düzenlendi. Burada da patrimonyal/ebevi sistemle yönetilen ülkelere demokrasi getirileceği söylendi ama bölgeler daha da istikrarsızlaştı ve iç çatışmalar iyice tetiklendi. El-Kaide, Taliban, Boko-Haram ve günümüzde iyice etkinliğini artıran İşid/Daeş adlı örgütlerle vekâlet savaşları başladı. 2010 Arap baharı adıyla başlatılan ve medeniyet içi çatışma yani "Müslüman'ı Müslüman'a Kırdırma Politikası"yla vekâlet savaşları yaygınlaştırıldı. ³

3. 15. Temmuz 2016: Artık Türkiye'de Hiçbir Şey Eskisi Gibi Olmayacak

15 Temmuz 2016 öncesinde dini cemaatlerin cemiyetleşmesi ve bir sivil toplum kuruluşuna dönüşmesi, Atayurt/Türkistan ve Anayurt/Türkiye kültürel sürekliliğini bütün dünyaya anlatan yumuşak güç (soft-power) olma ihtimalini önemsiyordum. Kolektif hak talebinde bulunan ve müntesiplerini önceleyen cemaat bilincinin bireysel hak ve özgürlükleri önemseyen cemiyetlere dönüşmesi gerektiğini de vurgulamıştık. Bu olmazsa bireylere cemaat/grup baskılarının artacağını ve si siyasal gücün baskı yapma ihtimalini gündeme getirmiştik.⁴ 15 Temmuz'da bir cemaat/grup siyasallaşarak devlet erkini ele geçirmeye çalıştı. Sonrasında yaşananlar da artık cemaatlerin her birinin siyasi/iktisadi birim olduğunu, sıfır sermayeli dini değerleri pazarlayan şirketler ve gelişim durumlarına göre holdingler gibi davrandığını ortaya çıkardı.

Bu bağlamda yaşanan travmadan niçin ders alınmadığı ve “diğer cemaatlerin cemiyetleşerek sivil toplum kuruluşu olup, bireysel hak ve özgürlüklerin korunmasında devlet ve halk arasında denge unsuru olmak yerine hala kolektif hakların peşinde olduğu” sorusu önem kazanmaktadır. 5

3.1. Sufî ve Batini/İbahi Yorum

Bunun için de 15 Temmuz 2016 terörist saldırı ve darbe girişiminde dini değerleri içerdiren sömüren, dönüştüren bir cemaatin (FETÖ) ezoterik dil oluşturması gerçeğinden hareketle batini/ibahi yorum ve sufi yorum arasındaki farklara dikkat etmek gerekir. Bunun öncesine bakacak olursak, 17-25 Aralık 2014 tarihleri arasında gerçekleşen olaylar sonrasında AK parti hükümeti ile Fethullah Gülen cemaati arasındaki ayrışma netleşti ve ülke yönetimi paralel yapı, terör örgütü ve hükümet arasında kampaşma merkezli gerilimler yaşamaya başladı.

Aslında bu dönem, bir cemaatin cemiyetleşme sürecini beklerken, silahlı bir terör örgütüne dönüşme aşamasının önemli bir belirtisiymiş. Hükümetin “Paralel Devlet Yapılanması” ve “Haşhaşı” nitemeleri de akla Hasan Sabbah ve örgütünün ezoterik yapısını akıllara getirdi. O dönemde kendilerine “hizmet hareketi” diyen cemaatin çok sert Şii karşıtlığından dolayı bu nitelemenin anokronizm olduğu, dolayısıyla “bir iktidar paylaşımında yaşanan iç çekişme ve çatışma olduğu” tezi hakimdi. Çünkü tarihsel olarak incelendiği zaman Selçuklu ve Fatimi devletlerinin hükümlanlık mücadelelerinin teolojik arka planlarının Sünni ve Şii görüşlerle sağlandığı malumdur. Abbasi hilafetine manen bağlı olan Selçuklu lideri Tuğrul Bey, Ehli Sünnet ekollerinden Hanefi ve Maturidi; sadrazamı Nizâmülmülk (1018-1092) ise Şafii ve Eşari geleneklere bağlıydılar.⁶ Fatimi devletinin dini öğretisi ise Şii fikhî ve İsmailî öğretisi üzerine temellenmişti. Tuğrul Bey ve Nizâmülmülk’ün temel kaygısı, Hasan el-Sabbah’ın (v.1054-1124) liderliğini yaptığı İsmailîlik/Batınîlik ekolünün maddi ve manevi zararlarını engelleyecek, Sünni akideyi merkeze alan bir eğitim sistemi oluşturmaktı.⁷

Nitekim bu çerçevede ilk Selçuklu medreseleri 1040 yılında Nişabur’da açan Tuğrul Bey, sadrazamına Ehli Sünnet üzerine eğitim verecek (Nizamiye) medreselerinin çoğaltması ve sistematik hale getirmesini emretti. Masrafları vakıflar tarafından sağlanan bu medreselerde yatılı ve burslu eğitim verilmeye başlamıştır. Hem devlete eğitilmiş insan yetiştirmek hem de Fatimi/Şii/İsmailî öğretilerine karşı Ehli Sünnet’e bağlı eğitim vermek gibi bir boyutu vardır. Çünkü İslamiyet’e yeni geçmiş olan Oğuz boylarının Ehli Sünnet merkezli inançlarını korumak ve sağlamlaştırmak da gerekiyordu.⁸ Nizâmülmülk, dönemin en ünlü alimi olan “İmamı’l-Haremeyn” olarak bilinen Cuveynî’yi (ö. 1085) medresenin başına getirdi. Gazzalî’nin hocası İmamı’l-Haremeyn el-Cuveynî ölümüne kadar Nişabur Nizamiye Medresesi’nin (yaklaşık 20 yıl) başkanlığını yaptı.⁹ Cuveynî’nin ölümünden sonra beş yıl (1091-1095) Bağdat’taki medresenin başkanı Gazzalî oldu. Gazzalî, Şii ve Batini düşünceye karşı metinler yazdı. “Fadâihü’l-Batiniyye ve Fadâilü’l-Mustahzirîyye” adlı eserini

halife el-Mustahzir'in emriyle kaleme aldığı belirtilir. Felsefecilere olan eleştirilerin de Batınî öğretiyi alt yapı hazırladığından dolayı olduğu söylenilir.¹⁰

Gazzalî, döneminin hakikat paradigmasını eleştirel bir tarzda inceledi, kelimacı ve filozoflara eleştirel yöneltti. Ama esas önemli olan sufi ve batınî/ibahî yorum arasındaki farka dikkat çekerek, Batınî/İsmailî yorumların ibahî/aşırı yorum ve kabul edilemez olarak niteledi. Mantık ilmine sahip olmayan ilim adamına güvenilemeyeceğini belirterek Miyarü'l-İlm, Mihakku'n-Nazar, Menacihü'l-Edille gibi kitaplar yazdı. İtikadda Orta Yol'un nasıl olacağını (el-İktisadî'l-İtikad) ve Kıtasu'l-Mustakim gibi eserleriyle kendi öğretisinin temellerini sağlamlaştırdı. Batınî okumaların asla kabul edilemez olduğunu ise yukarıda bahsettiğimiz Fadâihu'l-Bâtınıyye adlı eseriyle kamuoyuna açıkladı.

Bana göre günümüz açısından bakıldığında Gazzalî'nin yaptığı en önemli katkı, vahdet-i vücud bağlamında ortaya çıkan sufi yorumların ibahî/batınî yorumlar olarak görülemeyeceğini ama temellendirmede yaşanan olası sorunlar ve kamu düzenine yönelik yanlış anlamalara yol açma ihtimalinden dolayı öncelimenin de gereksizliği üzerinde durmasıdır. Neticede felsefe, kelim ve batınî/ibahî paradigmanın tutarsızlıklarına işaret ettikten sonra kendisi, sufi yorumu tutarlı olarak gördü ve bir nevi suffiliği itidalleştirdi, yani Ehl-i Sünnet paradigmasının kabul edebileceği bir şekilde sundu. Aklî ve şer'î ilimleri tahsil eden bir kişinin bunlara uygun davranması (muamele) ile mukaşefeye ulaşabileceğini söyledi. Bu husus, sufi ve batınî yorum farklılığı açısından oldukça önemliydi, dini ve toplumsal açıdan kamu düzeninde ortaya çıkan sorunların çözümüne katkısı da zamanla iyice belirginleşti. Dini açıdan bu gelişmeler yaşanırken siyasal açıdan da 1055 yılında Tuğrul Bey halifeyi Şîi Buveyhiler'in elinden kurtardı.¹¹

3.2. Sufî Yorumu Benimseyen Sünnî Yapıların

Şii/Batini Yoruma Teslim Olmaları Mümkün mü?

Şimdi benzer durum hatta daha vahimi Türkiye'de yaşanılmaktadır. Öncesinde Türkiye'nin içeride ve dışarıda yumuşak gücü (soft-power) olmaları yönünde sivil toplum kuruluşlarına olan cemiyetlere dönüştüğünü düşündüğümüz bir cemaat, darbe teşebbüsünde bulundu. Sonrasında çıkan bilgelere göre, her türlü kamusal sınavda kopya çekerek kolektif hakların kendi müntesiplerine dağıtılmasını temin etmiş olduğu gündeme geldi. Bunları da Sünnî paradigma içinde düşündüğüm, ama aslında bir nevi yanılmazlık buyrultusuna sahip bir mehdi/kurtarıcı imge oluşturarak yapmış olması dikkat çekicidir. Yani sen-ben ilişkisinin kalktığı, zamansızlık ve mekânsızlığın olduğu, eşyanın mahiyetinin görülebildiği şeklindeki tasavvurlara, liderin erişebildiğini sandığı/iddia ettiği ve müntesiplerinin de buna inandığı ortaya çıktı. Yoksa şirkten sonra Allah'ın asla affetmeyeceği kul hakkını –ki bana göre bireysel hak ve özgürlükler bu bağlamda değerlendirilmelidir- ehliyet ve liyakat ilkesini ihlal ederek nasıl ihlal edilebilir?!

“15 Temmuz sonrasında hiçbir şey eskisi gibi olmaz” denilirken, dini açıdan tam da bu noktayı vurgulamak gerekir. Zira kendilerini Sünni ve itidal sufî yorumu tercih edenler olarak niteleyen cemaatlerin de öz eleştiri yaparak, devlet ve halk arasında bir sivil toplum kuruluşu gibi durup, kolektif hak talebinin yanlış olduğu gibi bir hareket de gözlemlenmiyor maalesef. Dolayısıyla Selçuklu, Osmanlı, Türkiye Cumhuriyeti kültürel sürekliliğinde devam ettiğini sandığım Gazzalî’nin büyük bir vukufiyetle yaptığı sufî ve batınî/ibahî yorum farklılığının günümüz cemaatlerinde olmadığını düşünüyorum. Yani Şîî/İsmailî öğretiyeye dayanan bir masum imam ve/ya onun vekilinin benzer konumlarının gerek Fetö gerekse 15 Temmuz darbe girişiminden sonra gerekli özeleştiri yapmayan diğer Sünni tarikatlarda da olduğunu gözlemliyorum. İmamlarının, şeyhlerinin, liderlerinin gördükleri rüyalara, geldiği iddia edilen ilhamlara göre amel edilmesi, kendi müntesipleri için kolektif haklar talebinde bulunulması tam bir ironidir. Acı bir gerçek diyeceğim, ama vakıa, ironi içinde bulunduğumuz durumu tam olarak izah etmektedir.

Bu yaşananlardan sonra oluşan kanaatime göre İslam düşünce tarihinde önemli oranda yine Şîî/İsmailî öğretiyeye dayanan İhvanu’s-Safa örneğinde görüldüğü üzere etkinliklerini gizlilik içerisinde sürdüren yapılanmalar maalesef Sünni paradigma içinde de oluyormuş. 12 İşte bu nedenle kolektif hak talebinde bulunan, ehliyet ve liyakat ilkesine göre hareket etmeyen yapılanmaları artık cemaat yerine “siyasi ve iktisadi birim” diye nitelemek daha tutarlıdır.

Gazzalî’nin sufî ve batınî/ibahî yorum arasındaki farkın korunması için bunlara cemaat ve/ya tarikat yerine bu adın verilmesi ve nitelemenin yapılması, Yesevî geleneğini takip etmeye çalışanlar için önemlidir. Fakat yakın zamanda bunun gerçekleşme ihtimali gözükmüyor, bu nedenle bireysel hak ve özgürlükleri, ehliyet ve liyakate göre görev dağıtımını öngören felsefi duruşun ve (personalizm anlamında) şahsiyetli bir tutumun gerçekleşmesi, ancak bireysel yönetimle olabilir. “Felsefeyi Anadolu’da Yeniden Yurtlandırmak” projesi bağlamında İbn Bacce’nin bireysel yönetime (tedbiru’l-mütevahhid) dair tespitlerini bunun felsefi açıdan temellendirilmesini temin edeceğini düşünüyoruz.¹³ Böylece özellikle devlet yönetiminde herhangi bir kolektif yapıya (cemaat ve gruba) ait olmadan başarılı olma imkânı tekrar gündeme gelebilir. İlâveten diğer sorunlarla yüzleşmek için günümüz şartlarına yönelik bir hazır bulunuşluk temini de sağlanabilir. ¹⁴

4. Çözüm Önerisi: Felsefe, Kelam ve Tasavvuf Disiplinlerinin

Eşgüdümünü Sağlayarak Yeni Bir Din Dili Oluşturmak

28 Şubat 1997 post modern darbesinin 20. yılında yeni bir din dili oluşturmanın gerekliliği üzerine yazacağım hiç aklıma gelmezdi. 28 Şubat 1997 post modern darbesi sonrasında, “bin yıl sürecek” denilen ve “irtica ile mücadele” etmeyi hedefleyen ve dini değerleri aşağılayan bir seri eylem planı ortaya konuldu. 3 buna ilâveten 27 Nisan 2007 ayında E-muhıtıra yayımlandı. Bu bildirinin iki yıl Genelkurmay sitesinde kalması hala 28 Şubat sürecinin Ak Parti icraatlarına rağmen etkisinin devam ettiğini gösteriyordu.

Bu hususlara dair birçok değerlendirmeler yapıldığı için burada ayrıntıya girilmeyecektir. Çünkü burada müzakereye açtığım husus 28 Şubat 1997 eyleminden 19 yıl 4 ay 17 gün sonra dini, yerli ve milli değerleri öncelediğini söyleyerek 28 Şubat'ın izlerini gidermeyi hedefleyen AKP hükümetine yönelik 15 Temmuz 2017 tarihinde bir darbe girişimi sonrasında yaşanan maddi ve manevi tahribata yöneliktir.

Şöyle ki; 28 Şubat 1997 sonrasında yaşananlar irtica ile mücadele adı altında ilerici-gerici, laik-anti-laik/İslamcı diye kamplara bölmüştü. 15 Temmuz 2016 terörist darbe girişiminde iktidarla birlikte olduğu bilinen sürekli hoşgörü, diyalog ve eğitim-öğretimin niteliğinin artırılmasından bahseden bir cemaatin örgütlü bir siyasal güce (FETÖ) dönüştüğünü, hükümet nezdinde devlete yönelik terörist saldırıya bile teşebbüs edebildiğini hep birlikte gözlemledik, yaşadık ve tecrübe ettik. 15 Yaşadığımız farklı iki boyutlu travma (1997/2016) da din dili üzerinde ayrıntılı analizler yapmamız gerektiğini ortaya koydu. Çünkü dinin söze dökülmüş, kavramlaşmış kısmı son derece önemlidir; ama dil ötesinde tecrübe etme ve bilincine varmanın yani yakini bilgiyi elde etme çabasının ise daha büyük bir önemi vardır. 16 Özellikle 15 Temmuz terörist saldırısından gereken dersin alınmadığını görünce dinin bir ayrışma noktasına yeni bir din dili oluşturulması zorunluluk haline gelmiştir.¹⁷

Yeni bir din dili oluşturmak bir nevi İslam Aklının Eleştirisi'ni yapmakla mümkün olabilir. Müslüman coğrafyada ilk dönemden itibaren Emevi-Abbasi siyasal erk kavgasıyla başlayan savaşlarda dinin meşruiyet aracı olarak kullanım sürecini incelemek, burada gömülü Müslüman aklının iktidarlara yüzyıllarca nasıl kullanıldığını, Peygamberimizin Veda Hutbesi ile dünya kamuoyuna açıkladığı cahili sistemin yeniden güncellendiğini ve nasıl dönüştürüldüğünü görmektir. Bunu yapmak demek, Makasidu'l-Kuran, yani "gönderilen metnin temel ilkeleri"yle, Makasidu'-Şeria yani "gönderilen metnin farklı zaman ve mekânlarda, farklı dillerde, farklı soru ve sorunlara çözüm üretmek için kullanılan yol ve yöntemleri" mukayeseli bir şekilde incelemek, günümüze neyi nasıl söylediği ve söyleyeceği üzerinde düşündürmektir. ¹⁸

Bana göre, yeni bir din dili oluşturmak, “kaygıları paylaşmak ve seçenekleri artırmak” için gereklidir. “Tahsilu’s-Saade” yani mutluluğu elde etmek şeklindeki genel felsefe tanımının nihai amacı olan ‘saadetü’l-kusva’ yani ‘nihai esenliğe ulaşma’ kaygısını paylaşmak için de gereklidir. Bu dünyada refah ve mutluluk, huzur, ahirette de En Yüce İyi’nin bilgisine ulaşmak, Rabbimizin rızasını kazanmak, yani mutlak kurtuluşa, felaha ulaşmaktır. Din, bu anlamda nihai kaygımızın hali/nesnesidir.

Bu yeni din dilinde, Anadolu’da/Türkiye’de işe başlama ve yol alma, Hanefi fıkhı, Maturidi Akaidi, Yesevî tasavvufi zihniyeti ve Yusuf Has Hacıp gibi alimlerimizin yol ve yöntemini, bunun temel kodlarını anlayıp güncellenmesiyle mümkün olabilir. Bu açıdan öncelikle mevcut politik söylemlere meşruiyet sağlayan ve mutlak hakikat tezleri gibi sunulan, 73 fırka sözünüle¹⁹ meşruiyet sağlanmaya çalışılan zihniyetten, yani ‘yalnızca benim mezhebim/tarikatım kurtuluşa erdiredir, diğerleri sapkındır’ diyen cedeli/diyalektik yöntemden kaçınmak gerekir. Çünkü bu yöntem aslında temelde tahrip ve tahrif edilen önceki İbrahimi öğretileri/şeriatleri analiz etmek ve son Muhammedi geleneğin iç tutarlılığını savunmak, ispat etmek ve tutarlı bir şekilde açıklamak amaçlıdır. Halbuki durum böyle olmadı, ulaştıkları sonuçları mutlak doğru gibi sunup, bunlara yöneltilen eleştirileri kabul etmediler. Delilin butlanından medlulunda butlanı gereceği önermesinden hareketle, diğer hakikat tasarımlarını ötekileştirdiler, kelami dil ile tekfir ettiler. Halbuki hakikatin sunumundaki beş sanatın dördü (burhan, cedel, hitabet, şiir) insanların anlayış kapasitelerine göre (kellimu’n-nase ala kadari’l-ukulihim)²⁰ farklı boyutlarda işlevsel olabilirdi, mugalata/safsatadan kaçınmanın yolu için bu gerekliydi. Müslüman filozofların burhan yöntemini öncelemeleri işte bu sakıncalardan kaçınmak içindir. Çünkü burhan ile bilinmesi istenilen hakkında kesin bilgiyi arar. Cedeli sözler ise ya soru karşısında cevap verenin meşhur sözler ile korunmak ve zafer temin etmek istediğini görünce kensininde ona karşı üstünlük sağlaması ve zafer kazanması için bütün insanların kabul ettikleri meşhur sözleri kullanmasıdır. Ya da insanı kendisinde veya başkasında düzeltmek istediği fikir hakkında kuvvetli zan hasıl etmek için kullandığı sözlerdir. Önemli olan bu dört hakikat sunumu yöntemin farklarını bilmek, safsatadan kaçınarak hakikate dair bilgileri kime nasıl ve hangi derecede anlatabileceğinin idrakinde olmaktır. ²¹

Burhan yöntemi gereği yani “hakikatin nesep ve sebep bağı bağlamında Arap-Fars iktidar savaşları ve bunlara meşruiyet arama yorumları dışında oluşan fıkıh/Hanefi, itikad/Maturidi merkezli bireysel ahlak ve zühdü önceleyen, sivil bir dini tavır nasıl olabileceği” bağlamında Yesevî ve Yusuf Has Hacıb’i yeniden okuyabiliriz. “Niçin bu âlimlerin merkeze alındığı” sorulursa, cevabı şudur: Din, insan hayatında karşılaşılan ve tecrübe edilen oldukça geniş bir dünyayı kendisiyle anlamlandırdığımız inanç ve davranış sistemleridir. Din dili de, bu din açısından anlamlı görülen olgu ve olayların açıklanmasında, yorumlanmasında kullanılan başlıca araçtır.²² O halde, dini ifade ve önermelerin sürekli gelişen, yeni boyutlar kazanan

tecrübelerimiz açısından yeniden yorumlanması kaçınılmazdır. Biz de günümüz insanına dinin felsefi sunumunu yapmanın imkânını, Türkistan-Türkiye hattında yaşanan dinin bilgisi ve bunun sunumunu gösteren dilin tecrübesinden hareketle yapmayı deniyoruz. Aslında bu yeni bir yerelleşme, mahallileşme değildir, Arap, Fars iktidar çatışmaları dışında Atayurtta (Türkistan) gelişmiş Türk Müslüman tasavvurunun tikel (yerli/milli) değerlerinin Anayurtta (Türkiye) yaşanan yeni soru ve sorunlar karşısında yeniden okunma çabasıdır. 23

Tam bu noktada ortaya koyduğumuz düşünce yapısının 28 Şubat 1997 itibarıyla yaşanan "Gerçek İslam", "Türk İslamı", "Halk İslamı", "İslam?ın Türk-Anadolu Yorumu" gibi fikirlerin jakoben/totaliter bir yapı sunmadığını özellikle belirtmek gerekmektedir. Yukarıda vurguladığımız üzere tikel (yerli/milli) değerlere tümelleştirerek geniş bir alanda uygulamaya koyan Hanefi fıkhı ve Maturidi akaidine dayalı (bir nevi resmi) İslam tasavvurunu Ahmet Yesevi'nin bir nevi "Türk Halk Müslümanlığı" diyebileceğimiz tasavvuruyla yatay ve dikey müslümanlaşma arasındaki farka dikkat etmektir. Amaç, Arap, Fars ve Türk Müslümanlık tasavvurları arasındaki farktan hareketle Türkistan ile İslamiyet'in terkipini oluşturan, farklı kutupları etrafında toplayabilecek vasıfta bir sufi olan Yesevi'nin öğretisini merkeze almaktır. Atayurt (Türkistan/İç Asya) ile Anayurt (Türkiye/Ön Asya) arasındaki kültürel sürekliliği "yaşadığı dönemden günümüze kadar Türklerin mürşidi"24 denilen Yesevi'nin öğretisi Hanefi-Maturidi sistemi halka ulaşması ve yaygınlaşmasında bize hareket noktası olabilir.

Bu noktada yatay ve dikey farklılaşmayı biraz daha açmak gerekir: Bundan kasıt, inanç sistemleri farklı kültür coğrafyalarında yayıldıkça aradan geçen zamana ve değişen kültür ortamına paralel olarak bir yandan insanları değişim içine sokarken, aynı zamanda bu insanların birtakım niteliklerine uygun bir yapıya da bürünmüşlerdir. Ahmet Yaşar Ocak buna Müslümanlığın yatay farklılaşması demektedir. Bir de Müslümanlığın aynı toplum içinde çeşitli sosyal kesimlere göre farklılaşması vardır ki, bunu da Müslümanlığın dikey farklılaşması diye isimlendirir. 25 Bize göre, Arap Müslümanlığı, Fars Müslümanlığı ve Türk Müslümanlığı farklılığı bundan dolayı doğaldır.

Günümüz Ortadoğu'sunda çıkan erk kavgaları, sosyo-politik çatışmalara meşruiyet sağlanması Şii-Selefi öğretilerin çatışması şeklinde okunma ihtimali de bu farklılıkları göstermektedir. “Türk Müslümanlığı”ndan kasıt da İslam'ın Türkler arasında yeni kabul edildiği günden itibaren daha çok halk tabakaları tarafından eski inanç ve gelenekler doğrultusunda bir çeşit kavmi nitelik taşıyan, kitabı vasıflarından çok, halkın geleneksel değer yargılarına uygun bir biçim alış şeklidir. Bu anlamda bir Kuzey Afrika, bir Orta Doğu, bir Uzak doğu ve hatta Avrupa ve Amerika'da oluşan Batı Müslümanlığı şeklindeki sosyolojik olgudan bahsedilebilir. Türklerin Müslümanlığı kabul etmesinden itibaren, Atayurt'tan Balkanlara kadar uzanan bir coğrafyada tarihsel süreç içinde İslam'ın yaşanma biçimi, aldığı görünüm ve yarattığı zihniyete “Türk Müslümanlığı” denmektedir. Araplar içinde de Kuzey Afrika Müslümanlığı farklı kültürel biçimlere sahiptir. Aynı şekilde Avrupa ve Amerika'da bir Batı Müslümanlığı şeklinde bir sosyolojik ve antropolojik durum vardır. Bunlardan herhangi birini tek başına bir Müslümanlık Modeli olarak görmek tutarlı değildir. Tersine hepsi bir Dünya Müslümanlığı oluşturur. 26

Fuat Köprülü bu bağlamda, Arap ve Fars Müslümanlığından farklı bir niteliklere sahip olan bir Türk Müslümanlığı olduğunu Ahmed Yesevi örneğinde incelemiştir.²⁷ Bu Türk Düşüncesinin tarihe paralel olarak inceleme yahut tarihi düşünceye muvazi olarak ele alma geleneğinin bizdeki ilk örneğidir. Bu, Türklerin Müslümanlaştıkça İslamiyet'in de Türkleştiği, yani bu milletin mizacına temel niteliklerine göre yeniden yorumlanmadığını gösterir. İl meşrutiyet sonrasında bu görüşü savunan. Ziya Gökalp, Yahya Kemal, Fuad Köprülü ve Ahmet Hamdi Tanpınar gibi bir çok alim vardır. Bunun ideolojik ayağını Gökalp, sanat ve edebiyat boyutunu Y. Kemal ve Tanpınar derinleştirmişlerdir.²⁸ Bu arayış ve temellendirme çabaları, milletlerin şuurlarını teşkil eden, mazi ve halin arasından istikbali görmeye sağlayan tarih ilminin felsefesi yapılarak bu hususlar yeniden incelenme çabasıdır. Çünkü “Düşünce kendini kuşatan geçmişten ve şartlardan müstağni olamayacağına göre tefekkür tarihine mal olmuş bir meselenin geldiği ve gitti noktaları tespit ve teşhis edebilmek için her şeyden evvel başvurulması gereken disiplinler” tarif ve felsefedir, bunlardan hareketle aynı zamanda bir tarih felsefesi oluşturma çabasıdır. 29 Çünkü o dönem de temel sorun, “Müslüman kalarak modernleşmek ve/ya modern dünyanın bir parçası haline gelirken Müslüman olarak kalabilmektir” Kaşgarlı Mahmud'un Türk ve Müslümanlığı ilk

dönemlerde aynı görmesiyle, Şemseddin Günlaltay'ın son dönemde, İslam'ın ve Müslümanların mukadderatını Türklerin mukadderatına bağılı görmesi aynı felsefenin ürünüdür. 30

Burada bizim önerdiğimiz. Hanefi fıkhı, Maturidi Akaidini halkın anlayacağı bir tarzda sunarak fıkıh, kelam ve bunun tasavvuf felsefesiyle halka ulaştırılmasının yeniden düşünülmesine çağrıdır. Böylece İslamiyet'in ilk dönemlerinden itibaren başlayan erk kavgalarının (Emevi-Abbasi) günümüzde Şii-Selefi çatışmalarıyla örtülenerek devam etmesinin dışında kalınabilir kanaatindeyim. Bunun daha net anlaşılması için şimdi üç tarz-ı tefekkürü biraz daha açalım.

4.1. Felsefi, Kelâmî ve Tasavvufi Düşünme Tarzları

Burhan yöntemini önceleyen felsefe, varoluşun yapısı hakkında ontolojik sorular sorarken, teoloji/kelam nihai kaygının yapısı hakkındaki aksiyolojik/değer sorularıyla ilgilenir. Kelam, varoluşsal anlamda gelen/edinilen vahyi bağlamda bu soruların cevaplandırılmasını hedeflediği için bir anlamda felsefe ile yapılan diyalogdur. Felsefe, bu arayışı evrensel terimlerle yaptığı için aralarında bir çatışma ve/ya sentez aramanın bir anlamı da yoktur; zira felsefe ve teoloji birbirinin yanındadır. Kelâmî yargılar, son tahlilde "Tanrı merkezli bir hayat" içinde işlevseldir. Yani bu kelâmî yargıların işlevlerini, değerini ve tasavvur değerleriyle tasdik süreçlerini bu Tanrı merkezli hayata göre inceleyerek kullanımları keşfedilebilir. Halbuki din felsefesi, oluşturduğu din diliyle dini inançların sistematik bir formülasyonu olan teoloji/kelam-ilahiyat anlamında bir araştırma değil; aksine felsefenin bir disiplini olarak ortaya çıkmıştır. Çünkü dini düşüncenin yanı sıra, dinin kavramlarını ve inanç sistemlerini de inceler. Kelam, teolojik dille bunları ifade eder; "Tanrı Hakkında Konuşmalar" üzerine bir "konuşma" yaparken Din Felsefesi dini ifadelerin dayanaklarını araştırır.

Böylelikle din felsefesi, şeraitlerin ortaya koyduğu teolojik yapıları felsefi bilgi araçlarıyla analiz eder, dinin zaman ve mekân üstü özünü yakalamaya çalışır. Bunun yapılması demek, ed-Din ile bunun farklı zaman ve mekânlarda farklı dil ve farklı kavimlere indirilen vahyin uygulanmasının aklî olgu olarak incelenmesi; şeriat şeklinde belirlenen bu uygulamaların kavramsallaştırmaları, önermelere dönüştürülmesi ve yapılan kıyasların temel öncülleri değillemesiyle ortaya çıkan tahrifleri de olgusal doğru bağlamında incelemek demektir. 31

Bunun yolu "Felsefe, Kelam ve Tasavvuf disiplinlerini Eşgüdümünü Sağlayarak Yeni Bir Din Dili Oluşturmak"tan geçmektedir. Bununla kastımız şudur: Dil, düşünce irtibatını irdeleyip, iç konuşma ve dış konuşma, tasavvur ve tasdikin mantıksal temellendirmesini yapmak. İster başlı başına bir disiplin isterse bir alet ilmi olarak alınsın Mantıksal sorgulama ile "delilin butlanından medlulun da butlanı gerekmeceğinden" yani "bir olgu/nesneyi ispat için ortaya koyduğumuz kanıtların geçersiz kılınması, o nesne/olgunun geçersizliğini gerekli

kılmaz” tespitinden hareketle düşüncelerimizi, kavramlarımızı rasyonel eleştirel ve tutarlı önermeler haline getirmemiz şarttır.³²

Buradan hareketle yapılan çıkarsamalar/kıyasların tutarlılığının temel önermelerimizle çelişip çelişmediği, son yaşanan darbe girişiminde de ortaya çıktı. Dolayısıyla felsefi, kelâmî, batınî ve sufî okumaların tutarlılıklarını yeniden gözden geçirmemiz de zorunludur. Metni/sözü (zahiren) yorumlama (tefsir) zorluk çekildiğinde iç anlamlarını yorumlama (te’vil) ile Sufî yorum ile batınî okuma ve Anadolu’daki deyim ile “zırva tevil götürmez” şeklindeki aşırı yorumları tefsir, hadis, fıkıh, kelim ve tasavvuf disiplinlerinin temel önermeleriyle yeniden analiz etmek ve güncellemek gerekir.

Özellikle ilahiyat bağlamında söyleyecek olursak, Medeni/siyaset ilimler/i olarak sunulan fıkıh, kelim ve ahlak-tasavvuf ilişkisini yeni bir din diliyle ifade etmemiz gerekir. Biz bunu Çorum İlahiyat Fakültesinde “Felsefeyi Anadolu’da Yeniden Yurtlandırma” adı altında yapmaya çalışıyoruz. Eğer Türkistan/Atayurt-Türkiye/Anayurt kültürel sürekliliğini felsefe, kelim ve tasavvuf disiplinlerinin eşgüdümüyle birlikte okur ve güncellersek yeni din dilini oluşturabiliriz. Bunun teorik temelleri Hanefî fıkıh ve Maturidî itikadi öğretisi ile atılmıştır. Felsefi boyutu Farabî ile temellendirilmeye, (b)ilim tasavvuru Birunî ile açıklanılmaya, halka anlatımı ise Ahmet Yesevî yöntemiyle yapılmaya çalışılmaktadır. Böylece Şehir Halkı/Resmî İslam ile Göçebe Halk/Halk İslam’ı arasında bir köprü yeniden kurulması hedeflenmektedir. ³³

Bu çerçevede, felsefe, Burhan yöntemiyle İbrahimî geleneğin Musevî ve İsevî yorumların Platonculuk ve yeni Platonculuk üzerinden değerlendirilerek Muhammedî geleneğe aktarılması ve teolojik dilin önermelerini felsefi dil ile okuyarak evrenselleştirilme çabası içindedir. Kelam ilmiyle Mütakellim, inanç ilkelerini aklî yollarla ispat etmeyi hedefler. Bu aslında içlem/kapsam ile önceki şeriatlerde bozulan yönlerin yeni Muhammedî şeriatle tashihini ve aklî ispatlamalarını kullanmayı gerektirirken, bir süre sonra aynı şeriat içinde farklı dinlere dönüşme riski olan mezhep/tarikatler ortaya çıkaracak bir ötekileştirme süreci ortaya çıkmıştır. Tekfir ve ötekileştirmenin meşruiyeti ise “73 fırka” gibi hadis/sözlerle temellendirilmek istenmiştir. Dolayısıyla Cedelî/diyalektik yöntemi kelâmî birikimin değerlendirilmesini diğer geleneklere karşı yapması gerekirken, iç çatışmalara yol açabilen insanları kategorize eden ve kâfir diyerek ötekileştiren bir süreç içinde gitti. Gazzalî ile birlikte “mantık ilmi bilmeyenin söylediklerine itibar edilmez” ilkesi yerleşince, “delilin butlanından medlulun da butlanı gerekmeyeceği” ilkesi genel kabul gördü ve bu sürecin tutarsızlığı ortaya çıktı.

Bir kelamcının temel önermelerden hareketle yaptığı çıkarımın tutarsızlığını söylemek, Birinci Kurucu Öncülü inkâr etmek anlamına gelmez, dolayısıyla herhangi bir ötekileştirmeyi/tekfiri de gerektirmez, bu sadece o âlimin tutarsız olduğunu söylemek gerekir. Bunu söylemek, İslam düşüncesinde özeleştirme ve özgüveni de tetikledi. Aslında bu,

fıkıh ilminde, “soru/n çözme bağlamında yapılan kıyaslar/içtihatlar bağlamında yapanlar, çıkarımlarında isabet etmezlerse bir sevap alırlar” ilkesiyle zaten vardı, ama felsefe ve kelam dilinde temel öncülle çelişmeyen yorumlarda geçerli olmamıştı. Hatta fakihler, “benim doğrum, içinde yanlış barındıran doğru; sizin yanlışınız, içinde doğruyu barındıran (bana göre) yanlış olandır” derlerdi. Neticede “mantıksal düşünmeyen ilmine itibar edilmez” düşüncesinin yaygınlaşmasıyla felsefi terimler, kelam ve tasavvuf disiplinlerinin de belirleyicisi haline geldi. Kelam, savunmacılığı bırakıp felsefi kavramlarla da temel önermelerini düzenleyince, bir nevi metafizik ortaya koyarak evrensel bir disiplin olmaya çalışmıştır. Böylelikle kelam ilmi, yukarıda bahsettiğimiz salt Tanrı hakkında konuşmanın ötesine mantık, epistemoloji, kozmoloji ve antropoloji gibi felsefeye ait birçok konuyu da içeren bir disiplin olmaya çalışmıştır. Metafizik bir disiplin olmaktan kasıt budur. Felsefi kelimadan kasıt da budur. O kadar ki felsefe ve kelam arasında sınırlar, bazen belirsiz bile olmuştur; ama felsefe salt metafizikten ibaret değildir ve hareket noktaları da farklıdır, dolayısıyla bu iki disiplini birbirine indirgmeden verilerini tahlil etmek gerekir. 34

Aslında İbn Teymiye, Gazzalî, Şehristani gibi alimlerin, İslam Felsefesi’ndeki kurucu unsur olan Meşşai geleneğe yönelttiği eleştirilerle yeni bir bilinç durumu zaten oluşmuştu. Özellikle Fahrüddin Razî (1210/606) Gazzalî’nin sert eleştirilerini yumuşatarak felsefe, kelam ve tasavvuf ilkelerini yeni bir boyuta taşımıştı. Razi felsefi kelam ilmiyle; İbn Arabî (1240/638) ve Sadreddin Konevî (1273/672) ise felsefi tasavvufla İslam dünyasının (tikel) verilerini evrenselleştirmeye çalıştılar. Böylelikle İslam dünyasında “yeni bir âlim tipi” hasıl oldu. Diğer bir ifadeyle, sufî, kelamcı ve fakih, felsefeyle iç içe olmaya başladı. 35 İşte bu nedenle, yeni bir din dili oluşturmak için 13. Yüzyılı önceleyerek bir inceleme yapmak gerekir kanaatindeyiz.

Tekrar Ahmed Yesevî'yi merkeze alma gerekçemize dönecek olursak, özellikle Tasavvuf, Belagat/hitabet ve Şîr yöntemleriyle kelâmın ötekileştirici, fıkhn keskin dilinin gerilimini düşürdü, böylece halkın anlayacağı ve uygulayabileceği bir sunum ortaya çıktı. Diğer bir ifadeyle yöntemiyle Hanefi Fıkhi, Maturidi Akaidi'nin verilerini halkın anlayacağı bir dil ile sunduğu için başarılı oldu, etkisinin yüzyıllardır devam etmesi de bunun göstergesidir. Bundan dolayı olsa gerek, Yesevi'nin Türk Metafiziği'ni Tasavvuf adı altında somutlaştırdığı; Fârâbî'nin, Tahsilu's-Saade ve Fusul el-Medeni ile soyut ve havas metafiziğini halk metafiziğine dönüştürdüğü söylenir. Velhasıl Yesevi, metafiziği bir hayat tarzı haline getirmiştir. 36 İşte bundan dolayı Yesevi'nin bireysel ve/ya kolektif birlikteliklerin (cemaat ve tarikatlar) üzerindeki etkisi büyüktür.

Üzücü olan nokta, bu geleneği devam ettirdiğini düşündüğüm cemaatlerin 15 Temmuz 2016 terörist darbe ve sonrasında yaşananlar karşısında herhangi bir öz eleştiri sürecine girmediklerinin, cemiyetleşemediğinin ortaya çıkması ve sürdürülmesidir. Onun için Yesevî yol ve yöntemini güncellerken kolektif haklar talebinde bulunmaya devam eden cemaatlerin olası yanlışlıklarına taraf olmamak ve hak/görev taleplerinde kendi müntesiplerini öncelemelerini engellemek için Yusuf Has Has Hacib ile de bireysel zühd ve takva ile donanmış kişi tasavvurunu güncellemek gerektiğini düşünüyorum. İbn Bacce'nin bireysel yönetime (tedbiru'l-mütevahhid) dair tespitleri de bunun felsefi açıdan temellendirilmesini temin edecektir. Böylece özellikle devlet yönetiminde herhangi bir kolektif yapıya (cemaat ve gruba) ait olmadan başarılı olma imkânı tekrar gündeme gelebilir.³⁷ İlâveten diğer sorunlarla yüzleşmek için günümüz şartlarına yönelik bir hazır bulunuşluk temini de sağlanabilir. Bunu da yeni bir din dili ile "Dindar Demokrat" kavramıyla yapabiliriz. ³⁸

SONUÇ:

15 Temmuz 2016 tarihi öncesinde dini cemaatlerin cemiyetleşmesi ve bir sivil toplum kuruluşuna dönüşmesi, Atayurt/Türkistan ve Anayurt/Türkiye kültürel sürekliliğini bütün dünyaya anlatan yumuşak güç (soft-power) olma ihtimalini güçlendirmişti. Terörist darbe girişiminden sonra artık hiçbir şey eskisi gibi olmayacaktır; dolayısıyla cemaat ve tarikatlerin her birini siyasi/iktisadi birim olduğunu, sıfır sermayeli dini değerleri pazarlayan şirketler ve gelişim durumlarına göre holdingler gibi değerlendirmek şu aşamada daha tutarlıdır. Çünkü terörist saldırı ve darbe girişiminden sonra cemaatler ve/ya tarikatlar bir öz eleştiri ve nefis muhasebesine girmede, hatta aralarındaki gerilim biraz daha arttı. Aynı cemaatin iki grubu Mekke'de bile kavga eder hale geldi. Velhasıl dinin birleştirici unsur olma yerine bir ayrışma ve ayrıştırma aygıtına dönüşme ihtimali güçlenmeye başladı.

Bu durumda yeni bir din dili oluşturulması zorunluluk haline gelmiştir. Felsefe, kelam ve tasavvuf disiplinlerinin verilerinin birbirini ötekileştirmeden eşgüdümlü bir şekilde yorumlanmasıyla mümkün olacaktır. Yeni Din dilinden kasıt da budur; böylece felsefe dilinin

kelam ve tasavvuf disiplinlerine taşındığı ve bir Tanrı-evren-insan ilişkilerini kavrama ve yeni sorunlar için ortaya atılan mevcut çözüm önerilerinin tutarlılığını test edecek veya yeni çözüm üreterek seçeneklerimizi artıracaktır. Böylece radikal/harici ve batini/ezoterik siyasi-iktisadi birimlerin cemaat ve cemiyet adı altında dini değerleri suiistimal etmelerinin de önüne geçilme ihtimali güçlenebilir.

DİPNOTLAR

- 1 Mevlüt Uyanık, Medeniyetler Arası Çatışma Tezlerinin Analizi: Medeniyetler İttifakı ve Türkiye'nin Katkısı. An analysis of the Civilisation Conflict Thesis: Alliance of Civilisation and Turkish Contributions, ICAPA [International Conference of the Asian Philosophical Association] The Pathto Alliance of Civilisations, University of Indonesia, Jakarta. 4-6 November 2009, SS.427-438; Medeniyetler Arası Diyalogda Modern Türkiye'nin Konumu ve Önemi, Yeni Türkiye 2/9, (1996)
- 2 Muhsin Yazıcıoğlu, Yeni Uluslararası Sistem ve Türkiye Açısından Bir Değerlendirmesi" Hakkı Öznur, Muhsin Yazıcıoğlu Külliyyatı C 1, Akçağ Yayınları, Ankara 2012, s. 144-150; Mevlüt Uyanık, Sivil Anaya, Sivil Toplum ve Demokratik Bir Türkiye İçin Darbelere Karşı Muhsini Tavır, Selefî Zihniyet, Arap Baharı ve Türkiye, Araştırma yay. Ankara.2016, s.281-292 <http://www.muhsinyad.com/haber.php?id=17&PROF-DR-MEVLUK-UYANIK-SIVIL-ANAYASA-SIVIL-TOPLUM-VE-DEMOKRATIK-TURKIYE-ICIN-DARBELEREKARSI-MUHSINI-TAVIR> 03/07/2016;
- 3 Mevlüt Uyanık, Arap Baharının Mezhepçilik ve Kabilecilik Bağlamında Analizi, Eski ve Yeni Dergisi, sayı:25, 2012, ss. 84-93; Arap Dünyasında Dönüşümler: Yemen, Kamu'da Sosyal Politika Dergisi, yıl 5, sayı.18, 2011/3, Ankara. Memur Sen, ss. 28-42; a.mlf, Selefî Zihniyet ve Arap Baharı, s. 137-208
- 4 Mevlüt Uyanık, Sivil İtaatsizlik Eylemleri ve Dini Değerler, Elis yay. Ankara.2010, s.55, 178-184; a. mlf, Selefî Zihniyet, Arap Baharı ve Türkiye, Araştırma yay. Ankara. 2016, s. 249-263
- 5 Mevlüt Uyanık, "15 Temmuz Terörist Saldırısının Ardından Yeni Bir Din Dili Oluşturmanın Gerekliliği" <http://www.anahabergazete.com/15-temmuz-terorist-saldirisinin-ardindan-yeni-bir-din-dili-olusturmaningerekligi-haberi-0> 16 Mart 2017; <http://www.kirmizilar.com/tr/index.php/guncel-yazilar/3/2022-15-temmuz-terorist-saldirisinin-ardindan-yeni-bir-din-dili-olusturmanin-gerekligi>
- 6 Çağrı bey tarafından Sultan Alparslan'a (455 / 1063- 465 /1072) kıymetli bir yönetici diye önerilen Nizâmülmülk Türk devlet geleneği açısından oldukça önemli bir şahsiyettir. Sultan Alparslan ve oğlu Melikşah'a (465 / 1072-485 / 1092) otuz yıl civarında vezirlik yapmıştır. Alparslan ve Melikşah'm saltanatları esnasında Selçukluların gücü zirvesine ulaşmıştı; sınırları Afganistan'dan Akdeniz kıyılarına kadar ulaşan imparatorlukta Nizâmülmülk de kariyerinin altın yıllarını yaşamaktaydı. Nizâmülmülk Siyasetname, çeviri ve sunuş, M.Taha Ayar, TİŞ, 7 baskı, İstanbul.2009, s.vii-viii; Mehmet Altan Köymen, Büyük Selçuklu Veziri Nizâmülmülk ve Tarihi Rolü, Türkler Ansiklopedisi, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara.2002. c.5, s. 265 vd; Ali Ertuğrul, Bir Kaynak Olarak Nizâmülmülk'ün Siyasetnamesi, aynı ansiklopedi, c.5, s.271-276

- 7 Hanefilik ve Şafilik dışındaki mezhepleri sözde Müslüman, özde kafir olarak gören Nizâmülmülk Batınîlere isyan ettikleri tarihe ve şehre göre bir isim ve lakap vererek mücadele etmiştir. Bu sebepten oturu muhtelif adlarla anılmaktadırlar. Esasında ozleri birdir. Örneğin Halep ve Mısır'da İsmailî; Kum, Kaşan, Taberistan ve Zebzivar'da Şîî; Bağdat, Maveranunehr, Gazne'de Karamatî; Kufe'de Mubarekî; Basra'da Revendi ve Burkai; Gurgan'da uhammirî; Şam'da Mubayza; Mağrib'de Saidî; Lahsa ve Bahrein'de Cinani; İsfahan'da Batınî -kendilerine de ta'limi derler- olarak adlandırılmışlardır. Nizâmülmülk Siyasetname, çeviri ve sunuş, M.Taha Ayar, TİŞ, 7 baskı, İstanbul.2009, s.325, 266-268, Rafiziler için bkz.293-295, Batınî ve Karmatiler için bkz.296-325, sunuş; s.xviii,
- Abdülkerim Özyayın, Nizamiye Medresesi maddesi, TDV, İslam Ansiklopedesi, cilt: 33; sayfa: 188; Ali Muhammet Sallabi, Selçuklular: Batınî Fitnesine ve Haçlı Savaşına Karşı Bir İslami Mücadele Projesinin Doğuşu, çev. Şerafettin Şenaslan, Necmeddin Salihoğlu, Ravza yay. İstanbul.2013, s. 427-433; Suat Kaymak, Selçukluların Eğitim Kurumları: Nizamiye Medreseleri, www.academia.edu/3688345/Selçuklularda_Bir_Eğitim_Kurumu_Nizamiye_Medreseleri;
- <http://tarihvedenediyet.org/2013/03/selçuklularin-egitim-kurumlari-nizamiye-medreseleri.html>
- 8 Nizâmülmülk Siyasetnâme adlı eserinde Sultan Melikşah'a şu tavsiyelerde bulunmuştur: "Padişaha, din işlerini araştırıp farz ve sünnetleri korumak ve Allah'ın emirlerini yerine getirmek, din âlimlerine hürmet etmek, nafakalarını Beyt'ül-mâlden ayırıp tayin etmek, zâhid ve âbidlere saygı göstermek vaciptir. Bekir Biçer, Kuruluş devrinde Nizamiye Medreselerinin Müderrisleri, Tarih Okulu Dergisi (TOD) Journal of History School (JOHS) Aralık 2013 December 2013 Yıl 6, Sayı XVI, s. 264, 273
- 9 Abdülkerim Özyayın, Nizamiye Medresesi maddesi, TDV, İslam Ansiklopedesi, cilt: 33; sayfa: 190
- İlk Nizâmiye medreselerinden biri olan bu medreseyi Nizâmülmülk'ün, İmâm'ül-Haremeyn el-Cüveynî adına yaptırdığı, Cüveynî'nin burada yirmi yıldan fazla ders verdiği rivayet edilir. Cüveynî'nin, Sultan Alparslan'ın saltanatının ilk yıllarında kurulduğu anlaşılan (İbn Halikân, III, 167) Nişâbur Medresesi'ndeki derslerine 300-400 öğrencinin devam ettiği kaydedilmektedir (İbn'ül-Cevzî, el-Munta'am, IX, 249). Gazzâlî, Ebû'l-K?sim el-Kuşeyrî'nin oğlu Ebû Nasr Abdürrahîm el-Kuşeyrî ve Muhammed b. Ahmed el-Mervezî, Cüveynî'den sonraki müderrisler arasında zikredilebilir.
- 10 Muhammet Sallabi, Selçuklular: Batınî Fitnesine ve Haçlı Savaşına Karşı Bir İslami Mücadele Projesinin Doğuşu, çev. Şerafettin Şenaslan, Necmeddin Salihoğlu, Ravza yay. İstanbul.2013, s.437
- 11 Bkz. Mevlüt Uyanık, İslam Bilgi Felsefesinde Kalbin Anlaması: Gazzalî ve Mevlana Örneği, Araştırma yay. Ankara.2016, s.32-36;117-132: <https://tr.wikipedia.org/wiki/%C4%B0smaillilik>; <https://tr.wikipedia.org/wiki/Ha%C5%9Fha%C5%9Filer>
- 12 İhvanu's-Safa gizli cemiyetine alınma sürecine dikkat ettiğimiz zaman bu sürecin tarihsel temellerine vakıf olabiliriz. Bunlara göre yaşları on beşe ulaşan keskin anlayış ve kalp temizliği gösteren kişi, çıraklık/aday mertebesinde. Otuz yaşlarına geldiği zaman, şefkati, kurnazlığı ve halkın yönetim işlerinde pratik düşünmeyi öğrenmiş olanların ulaştığı liderlik mertebesi 2. Aşamadır. Hakimlik veya hut meliklik mertebesine kırk yaşında ulaşılabilir. İtaat etmek için çağrılan ve ilahi yasa tarafından yardım edilen kimseler 3. Mertebededir. Son aşama peygamber veya hut melek mertebesidir. Bütün ihvan, ellisinde ona ulaşmaya davet edilir. Hakikatin idraki ve melekut alemine yükselme imtiyazları ve Allah'a yakınlık hasıl olur. Bkz. Bayram Ali Çetinkaya, 10.Yüzyılda Felsefi Bir Topluluk Olarak İhvan-ı Safa, İslam Felsefesi Tarihi, ed.B.A.Çetinkaya, Grafiker yay. Ankara.2012, cilt.1, s.245-246
- 13 Mevlüt Uyanık, Aygün Akyol, İslam Ahlak Felsefesi, Elis yay. Ankara. 2015, s.42-43
- 14 Mevlüt Uyanık, "Yusuf Has Hacib'e göre Mutluluk Bilgisi -Fârâbî'ninTahsilu's-Saade Tasavvuru Bağlamında Bir İnceleme- "Türk Ocakları İstanbul Şubesi, İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Türksoy Uluslararası Türk Kültürü Teşkilatı (Türksoy) Türkiye Kırgızistan Manas Üniversitesi işbirliğiyle 18-20 Kasım 2016 İstanbul'da düzenlenen Yusuf Hashacip'in Doğumunun 1000.yılında Kutadgu Bilig-Türk Dünya Görüşünün Şaheseri Uluslararası sempozyum İstanbul.2016, s. 81-114
- <http://www.kirmizilar.com/tr/index.php/konuk-yazarlar2/1702-yusuf-has-hacib-e-gore-mutluluk-bilgisi>
- 15 Hüseyin Arslan, Dini Gruplar ve Siyaset 2 Fetö/Pyd, Ankara Okulu, Ankara. 2016, Mustafa Öztürk, Din Sermayesinden İktidar Devşirmek: Fetö, Ankara Okulu, Ankara. 2017
- 16 Turan Koç, Din Dili, İz yayıncılık. İstanbul.1998. s.216
- 17 Mevlüt Uyanık, "Yeni Bir Türk-İslam Medeniyeti Tasavvuru İçin Hoca Ahmed-i Yesevî ve Yönteminin Önemi" Diyanet İlmî Dergi, cilt.52, sayı:4, Aralık 2016; s.191-214; Yusuf Has Hacib'e göre Mutluluk Bilgisi - s.81-114; Kur'an'ın Tarihsel ve Evrensel Okunuşu (K.Hamdi Okur ile beraber) Fecr. Yay. Ankara. 2012., s.181-224; Selefî Zihniyet, s.107-136
- 18 Bkz. Mevlüt Uyanık, "İslam Aklının Eleştirisi: Muhammed ArkunÖrneği", Kur'an'ın Tarihsel ve Evrensel Okunuşu (edit.M.Uyanık ve K.Hamdi Okur) Fecr. Yay. Ankara. 2012,s.181 vd

- 19 Hadis/söz için bkz. Ahmet Keleş, "73 Fırka Hadisi Üzerine Bir İnceleme, Marife Dergisi, yıl:5, sayı:3, 20005; ss.25-45;
Kadir GÖMBEYAZ , "73 Fırka Hadisinin Mezhepler Tarihi Kaynaklarında Fırkaların Tasnifine Etkisi" Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Cilt: 14, Sayı: 2, 2005 s. 147-160; Osman ORAL, , "73 Fırka Hadisinin Kelam İlmi Açısından Değerlendirilmesi, Kelam Araştırmaları, cilt:12, sayı: 2 (2014), ss. 295-314. 73
- 20 İsmâil b. Muhammed el-Aclûnî'nin (ö. 1162/1749) Keşfü'l Hafâ ve Müzlû'l ü-bâs Amme's Tehere mine'l Ehâdiş Calâ el-Sineti'n Nâs' nşr. Ahmed el-Kalâş), Beyrut 1985 c. 1, s. 196, Hadis No: 592. Bünyamin Erul, Keşfu'l-Hafa Maddesi, TDV, İslam Ansiklopedisi, c.25, s.321
- 21 Ebu Nasr el-Farabi, İlimlerin Sayımı, Telif ve Tercüme, Aygün Aykol ile Elis yay. Ankara. 2017, 102,110-116, "Felsefeyi Anadolu'da Yeniden Yurtlandırmak Projesinin Hareket Noktası Olarak Farabi ve İhsau'l-Ulum Adlı Eseri" adlı makale, aynı eser, s.50-51; İfade Özgürlüğü -İslam Felsefe Tarihi Açısından Bir Sunum Teorik ve Pratik Boyutlarıyla İfade Hürriyeti, ed. B. Berat Özipek, LDT, Avrupa Komisyonu. Ankara.2003, S.148-158; UYANIK Mevlüt, AKYOL Aygün İslam Ahlak Felsefesi, (Aygün Aykol ile birlikte) Elis yay. Ankara. 2015, s.139-141
- 22 Bkz. Koç, age, s.271
- 23 Koç, age, s.274, Uyanık, Sivil İtaatsizlik ve Dini Değerler, Elis Yayınevi, Ankara 2010,s. 34-44; a.mlf, Felsefi Düşünceye Çağrı, s.283;
- 24 Şeker, Türk Dini Düşüncesinin Teşekkül Devri, Dergah yay. İstanbul.2016, s.229,239-240
- 25 Ahmet Yaşar Ocak, "Ahmed-i Yesevi ve Türk Halk Müslümanlığı" Ahmed-i Yesevi, Hayatı, Eserleri, Fikirleri, Tesirleri, Seha yay. İstanbul. 1996,581-587, aynı makalenin genişletilmiş şekli, Yesevilik Bilgisi Yesevilik Bilgisi, ed.Cemal Kurnaz, Mustafa Tatcı, MEB, Ankara.2000, s.178-1180, ayrıca bkz. Şeker, Türk Dini Düşüncesinin Teşekkül Devri, s.167 vd
- 26 Ahmet Yaşar Ocak, "Ahmed Yesevi ve Türk Müslümanlığı" Yesevilik Bilgisi, ed. Cemal Kurnaz, Mustafa Tatcı, MEB, Ankara.2000, s.180
- 27 Fuat Köprülü, Türk Edebiyatında ilk Mutasavvıflar, DİB, Ankara, 1991,s.1-2, 18-19, 76, Osmanlı İmparatorluğunun Kuruluşu, Ankara.1959, s.98, Köprülüzade Mehmet Fuat, Milli Din, İstanbul.1942, Ocak, agm, s.177-179
- 28 M. Fatih Şeker, Türk Dini Düşüncesinin Teşekkül Devri, Dergah yay. İstanbul.2016, s.167 vd; Said Başer, Yahya Kemal'de Türk Müslümanlığı, İrfan yay. İstanbul. s. 18 vd; Turan, Türk Cihan Hakimiyeti Mefkuresi Tarihi, c.1,s.227
- 29 Şeker, agm, s.15, 18-19, 167-179
- 30 Şeker, agm, s.185-186
- 31 Mevlüt Uyanık, Felsefi Düşünceye Çağrı, Elis yay. Ankara. 2012, s.278; "Doğruluk", "gerçeklik", "hakikat" ve "temellendirme" kavramları için bkz. Aynı eser, s.48-51
- 32 Necip Taylan, Mantık: Tarihçesi, Problemleri, İfav, İstanbul.1996, s.42 vd
- 33 Yılmaz Öztuna, Büyük Türkiye Tarihi, Ötüken yay. İstanbul.1983, c.1, s.151; Hanefi Özcan, İlk Müslüman Türk Devletlerinde "Düşünce", Türkler Ansiklopedisi, Yeni Türkiye yayınları, Ankara.2002 c.5, s.463, 468
- 34 Cüneyt Kaya, " Giriş: İslam Felsefesinin Mahiyeti Üzerine", İslam Felsefesi Tarih ve Problemler. Edit. C. Kaya, İsam yay. İstanbul.2013. s.25-27; Hilmi Demir, Delil ve İstidlalin Mantıki Yapısı: İlk Dönem Sunni Kelam Örneği, İsam yay. İstanbul.2012, s. 23
- 35 Kaya, agm, s.33
- 36 Aslında M. Fatih Şeker'e göre, bu sadece felsefi boyutunu gösterir, kelami açıdan Maturidi ve Kitabu't-Tevhid ve felsefe-kelam-tasavvuf bir arada olduğu Yusuf Has Hâcib 'in Kutadgu Bilig'in hulasasıdır. Bkz. Türk Dini Düşüncesinin Teşekkül Devri, Dergâh yay. İstanbul.2016, Mevlüt Uyanık, "Yusuf Has Hacıb'e göre Mutluluk Bilgisi -Fârâbî'nin Tahsilu's-Saade Tasavvuru Bağlamında Bir İnceleme- ", Yusuf Hashacip'in Doğumunun 1000.yılında Kutadgu Bilig-Türk Dünya Görüşünün Şaheseri UluslararasıSempozyum; İstanbul.2016, s.90-94; Mine Tokyürek, "Mevlüt Uyanık ile Uydurulmuş Dinlere Karşı İndirilmiş Din Üzerine Bir Söyleşi" İlesam Dergisi, yıl.2, sayı.3, Ocak-Şubat.2017, s.4-7
- 37 Mevlüt Uyanık, "İslam Felsefesinde Bireysel Ahlaki Ve Sivil Bir Tutumun Toplumsal Barışa Katkısı -İbn Bacce'nin Kitâb-ü Tedbiri'l-Mütevahhid Bağlamında Bir Okuma- "Türkiye İmam Hatipliler Vakfı'nın düzenlediği 3 Uluslararası Dini Araştırmalar ve Küresel Barış Sempozyumu: Medeniyet ve Birlikte Yaşama Kültürü Sempozyumu'na sunulan bildiri. 17-22 Mayıs 2017, Sevilla, İspanya
- 38 Mevlüt Uyanık, "Türkiye'nin Son 15 Yılında Siyasal ve Sosyal Kimlik Teşekkülü Süreci Analizi: Muhafazakâr Demokrat; "Müslüman Demokrat" ve "Dindar Demokrat" Tasavvurları-Yeni Bir Din Dili Oluşturmanın Gerekliliği-" HFSA ve İstanbul Barosu'nun düzenlediği Hukuka Felsefi ve Sosyolojik Bakışlar -VIII (15-18 Mayıs 2017, İstanbul) sunulan bildiri.

Dini Tekellere Karşı Bireysel Dindarlığın Önemi

Doç. Dr. Aygün AKYOL

Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
İslam Felsefesi Anabilim Dalı

Giriş:

İslam dünyasının içinde bulunduğu dönem nereye gidiyoruz sorusunu sormayı gerektiriyor. Bu soruyu sormadığımız sürece ne durum tespiti ne de çözüm bulabilme imkânımız var. Günümüzde Müslümanların yoğun bir şekilde yaşadığı yerlerin yolsuzluk, yoksulluk, ahlak erozyonu, terör ve şiddetle anılması artık insanlar tarafından kanıksanmaya başlandı. Bu da insanların dini hayatını daraltmaya ve bireylerin sağlıklı bir dünya görüşü oluşturmaya engel olmaktadır.

Bireysel dindarlık yerine, tarikat ve cemaat adı altında bireyin kişiliğinin ve kimliğini örseleyen, onu kendi ekonomik, politik ve siyasi çıkarlarına indirgeyen, günü kurtaran, geçici bir saadet zinciri oluşturan ve insanlara menfaat temin eden yapılar insanlar tarafından tercih edildi. Ancak bugün gelinen noktada düşünme, sorgulama ve sonuç çıkarma yeteneği hastalıklı bir duruma getirilen bireyin dini anlama ve yorumlamada zaaf içinde olduğu, bu zaafın hem kendi dünyasını hem de diğer insanların hayatını olumsuz etkilediğini gözlemleyebiliriz.

Ülkemizin yaşadığı tecrübeye bunu doğrulamaktadır. Özellikle din adına hareket ettiğini iddia eden grupların kendi istek ve arzularına ulaşmak için kullandıkları argümanlar ahlaki, siyasi ve insani sahada tahribat yapmış, bizleri ateşin ortasına atmıştır. Esasında bu tartışmalar, sadece günümüzün meseleleri olmayıp modernleşme sürecimizin bir parçasıdır. Bu nedenle Türkiye Cumhuriyeti olarak laik, sosyal demokrat, hukuk devletini tercih ettik. Bunu yaparken de dilde, fikirde ve ruhta birlik amacıyla bir takım düzenlemeler de beraberinde geldi. Geline nokta, Cumhuriyetin kurucu iradesinin ne kadar yerinde bir tercih yaptığını göstermesi noktasında bizler için bir sağlama niteliğindedir. Ama bu sağlamayı yapıp tekrar yola devam etmek gerekmektedir.

Problemimiz büyük, çünkü hem ülkemizde, hem İslam âleminde hem de insanlığın bütününde dinimizi hedef alan bir tartışma söz konusu. Buradan çıkış yolu olarak bizim önerimiz, toplumsal uzlaş ve değer bütünlüğü için kolektif tasarımlardan ziyade bireyselliğin ön plana çıkarılmasıdır. Bu, anayasal hukuk düzleminde gerçekleşen özgür ve eşit yurttaşlar bilincini kabul edip, bunun gereklerini eğitim ve öğretim hayatımızda uygulamamızla gerçekleşecektir.

Gerek din eğitimi ve gerekse değerler eğitimi sahasında evrensel insani ilkelerle başlayan, daha sonra kendi toplumsal ve kültürel alt yapısını kavratacak bir din ve değer eğitiminin vurgulanmasının şiddetle elzem olduğunu düşünüyoruz. Burada din eğitimi adı altında her grubun kendi ritüellerini İslam dininin umdeleri gibi vermesinden hassaten sakınılması gerektiğini vurgulamak istiyoruz.

İnsan, hayat içinde sürekli bir öğrenme içindedir. Ancak bu durağan ve sıradan bir hale geldiğinde kendini tekrara başlar. Bu konuda özellikle yapılması gereken düşünceyi durağanlaştıran, hayatı sıradanlaştıran bir öğretim yöntemini bırakıp, dinamik ve sorgulayıcı bir anlayışın uygulanması gerekmektedir. Bu nedenle de din ve değerler eğitimi sahasında, metin ve ezber merkezli yaklaşımlardan ziyade, akıl ve irade kavramlarının öne çıkması, bu sağlandıktan sonra Kur'an'ın ve Allah Rasulün doğru anlaşıldığı bir yaklaşımın öne çıkarılması gerekmektedir.¹

Görüldüğü üzere sorunlarımızın temelinde doğru anlama ve doğruyu hayatımıza aktarma öne çıkmaktadır. Bu sorunu biz Farabi'yi merkeze alarak aşabileceğimizi düşünüyoruz. Buna göre dinin doğru anlaşılması noktasında iki temel unsur öne çıkar; bunlardan birincisi sarih akıl, ikincisi sahih dindir. Farabi bu hususu, Kitabı'l-Huruf adlı eserinde zikreder. Eğer sahih din bozuk bir düşünce sistemine uygulanırsa ya da sarih akıl bozuk bir dini düşünceden hareketle sonuç çıkarmaya çabalarsa burada mutlak anlamda bir başarısızlık söz konusu olacaktır.² Bu nedenle öncelikle sarih akıl ve muhakeme gücünün nasıl elde edileceğini, bunu sağladıktan sonra sahih dini düşüncenin insanlarımızı nasıl sunulacağını incelemek gerekmektedir.

Sarih Akıl: Dil, Düşünce ve Mantık Kurgusu

İnsanın hayatını anlamlandırması öncelikle bir kültür bir bilinç işidir. İnsanlar, dini de kendi bireysel, psikolojik ve kültürel geçmişleriyle anlarlar, algılarlar. Bu nedenle de din hakkında sağlıklı bir düşünce biçiminden bahsedebilmek için öncelikle sağlıklı bir düşünce gelişimi ortaya koymak zorundayız. Dini sahada ortaya çıkan sıkıntılarımızı anlamak için insanların düşünmekten, sorgulamaktan korkmalarına bakmak yeterli. Bugün tarikat ve cemaat yapılanmaları içinde yetişen nesillere din adına konuşanlar, insanların akletmemesini, aklettikçe doğru yoldan çıkacağını telkin etmektedir. Bu telkinler neticesinde insanlar düşünmekten ve sorgulamaktan uzak kalmakta ve bir nevi köle haline getirilmektedir.

Bu noktada dikkat edilmesi gereken husus, bireyin anlam alanı oluşturabilmesi için kendi dilini çok iyi kullanmasının gerekliliğidir. Bu, zaman içinde bir din dili de oluşturacağından bireyin din ve dünya dengesini kurmasına ve kendisini ifade edebilmesine imkân tanıyacaktır. Bugün zihinlerimiz, kendi dilimizi yeterli düzeyde kavramadan yabancı dile yönlendirilmektedir. Fakat bu konuda belli bir metot ve süreklilik olmadığı için verilen çaba akamete uğramaktadır. Bilim sahasında yabancı dilin önemi aşikar, ancak bu, bilimi kendimize mal etmemiz onu anlamamız, yeniden yurtlandırmamız içindir. Yoksa düşünce dünyamızı yabancılaştırmak için değildir.³

Dini sahada da dini anlamak sadece dile bağlı olsaydı, bugün ana dili Arapça olanların bunu en iyi anlaması gerekirdi. Lakin duruma baktığımızda vakianın hiç de buna uygun olmadığını gözlemliyoruz. Onun için bu konuda ilk yapılması gereken Türkçe düşünme, anlama ve yorumlama olmalıdır. Bu nedenle dini sahadaki sorun dil sorunu değil, esasen bir anlama sorunudur. Kişi kendi diline hâkim olduğunda bu noktada düşünce gelişimi gerçekleşecektir.

Düşünce gelişiminin temel hareket noktasını kişinin bir birey olarak hayata katılımı oluşturur. Bu sağlanırken eğitim ve öğretim adı altında insanların bireysel kimlikleri hiç yerine konulduğunda kişilik ve karakter gelişimini tamamlayamayan insanlarla karşılaşırız. Bu, sadece kişinin kendisi açısından problem teşkil etmemekte, etrafındaki insanların da hayatını zindan etmektedir. Bu noktada dikkat edilmesi gereken en önemli unsur, kişinin bir birey olduğu, kendine ait bir değer dünyasının ve özel alanının olduğunun eğitim süreçlerinde vurgulanmasıdır. Bu sağlandığı takdirde birey, dışarıdan gelecek olan taciz, baskı ve tarizlere karşı uyanık olacak ve bunlarla mücadele etmesini bilecektir. Diğer durumda herhangi bir güç, baskı ya da tehdit gördüğü zaman direnme gücü bulamayan birey, kişilik ve karakterine dair değer yargılarını hiçe sayarak daha kötü, içinden çıkılmaz durumlara sürüklenebilmektedir.

Toplumsal hayatın içerisinde bizlere verilen gerek geleneksel, gerekse dini eğitim anlayışında cemaat olmanın, topluluk olmanın öneminden bahsedilir, hatta bu konuda ödünler verilmesi, çevreye uyum sağlanması istenir. Hâlbuki dini ve ahlaki eğitimin en temel parçasının hakikat olduğu, asla ve kata hangi durum ve şart altında olursak olalım hakikat tasavvurumuzdan taviz veremeyeceğimiz eğitim anlayışımızın temel düsturu olmak zorundadır. Bugün geline nokta insanların toplumsal hayat içerisinde yer almak için gördüğü yanlışları, ahlaki zafiyetleri görmezden gelmesi bireysel olarak kurtulmayı bırakın, toplumsal çöküş doğuracak bir yapıyı bizlere sunmaktadır.

Bu noktada denilirse ki dinimiz ve geleneğimiz topluluk olmayı, bir olmayı iri olmayı diri olmayı emreder, niçin insanların ittihad duygusunu zayıflatıyorsunuz, tam tersine yukarıda ifade edilen hastalıklı birlik ruhunun insanları helake, yanlış ve toplumsal olarak kaosa sürükleyeceğini söyleriz. Gerek dini, gerek felsefi, gerekse mitolojik olarak insanlık tarihi incelenir, hepsinde hakikatin öncelendiği, hakikat duygusuna ve onun peşinden gitmenin vurgulandığına şahit oluyoruz. Bu nedenledir ki önerimiz, sağlıklı bir toplum ve cemiyet yapısı için öncelikle zihinleri iğdiş edilmemiş sağlıklı bireylerin olması gerektiğinin vurgulanmasıdır.

Toplumsal hayat içerisinde kimi insanların başkalarının yaşamına müdahil olmak, onları yönlendirmek, kendi istediği düzlemde hareket ettirmek gibi bir takım gayelerinin olduğunu görüyoruz. Bu gayeler, kimi zaman iyi niyetli, kimi zaman da kişiyi kullanmaya yönelik olsa da sonucu hep sıkıntı doğuran teşebbüslerdir. Zira bu talepte bulunanlar ister aileden olsun ister çevreden olsun insanların kendileri olmalarına müsaade etmeyen, dayatmacı ve baskın karakterli kişilerdir. Bunların karşısındakine olan tahakküm isteği karşıdaki insanın kişilik ve karakter gelişimini felce uğratmakta, sağlıklı kararlar verememesine sebebiyet vermektedir. Bunu yaparken iyilik adına ve dini kisve ile yaklaştığı için karşıdaki insan sağlam bir duruş sahibi değilse, felaket daha da katlanılmaz hale gelmektedir.

Burada özellikle vurgulamak isteriz ki, hayır diyebilmeyi başarabilen insanlar hayatta daha mutlu ve daha kararlı olurlar. Bu insanlar, etrafındaki diğer insanlar tarafından tehdit olarak da algılanabilir. Hayır demek, toplum tarafından bir ukalalık, bir kendini bilmezlik ve her şeye muhalefet şeklinde anlaşılabilir. Ancak bizim burada kastettiğimiz hayır diyebilme becerisi, kişinin karakteri, ahlakı ve aklının olgunluğunun derecesiyle alakalı bir durumdur. Yoksa bu akli ve iradi süreçten geçmemiş her şeye itiraz eden alt yapısı bozuk bir itiraz değildir.

İnsanların bu konuda hareket noktasını ise mantık ilkelerine göre belirlemeleri gerekmektedir. Bu noktada Farabi'nin mantık tanımına bakmak yerinde olacaktır. Buna göre mantık, akli düzeltmeye, yanlış yapılması mümkün akledilir şeylerde insanı doğruya ve gerçeğe yönlendiren, onu hatadan koruyan sanat şeklinde yapılır. Bu, insan için en önemli unsur olarak karşımıza çıkar. Çünkü insanlar teorik konularda yanlış bir hareket noktasını benimsediğinde dışarıya yansıyan her şey bu yanlış üzerine kurulu olduğu için çok daha ciddi sıkıntılara sebebiyet vermektedir.⁴

Sahih Din, Doğru Eylem

Sahih din dediğimizde "Bugün, size dininizi bütünledim, üzerinize olan nimetimi tamamladım, din olarak sizin için İslam'ı seçtim."⁵ Ayetine odaklanmak gerekiyor. Kuran ve Allah Rasulünün davranış modelleri bizlere sahîh din tasavvurunu göstermektedir. Ancak günümüzde Yüce dinimiz İslam'ı kendi arzu ve heveslerine alet edenler çıkmaktadır. Bunlar din üzerinden dünyevi çıkarlar elde etmekte ve bu çıkarların devamlılığını da insanların itaati ve samimiyetini istismar ederek gerçekleştirmektedir. Bundan kurtulmanın yolu ise yukarıda ifade ettiğimiz üzere sağlam bir düşünce ve duruş sahibi olan bireysel dindarlığın geliştirilmesiyle olacağını düşünüyoruz.

Özde değişimi sağlamayan şekli dindarlık, İslam olarak tasvir edildiği sürece insanlarımız Allah Rasulü'nü örnek aldığını zannederken Ebu Cehil dindarlığını, cahiliye anlayışını gerçek dindarlık zannetmekte, Arap düşüncesindeki kabilevi tartışmaları, kadın karşıtı söylemleri din olarak kendi toplumuna taşımaktadır. Bunu etrafımıza baktığımızda da görebiliriz, dinin sağlıklı ve doğru algılanması bizlere huzur, mutluluk ve esenlik getirmesi gerekirken, İslam adına hareket ettiğini söyleyenler kin, nefret ve acıdan başka bir şey sunmuyor. Onun için bizim Kur'an ve Allah Rasulü'nün emanet, sadakat ve liyakati merkeze alan, rahmet ve merhameti öneren, akıllı ve gönlü bir bütün olarak değerlendiren yaklaşımlarını merkeze almamız gerekmektedir.⁶

Durum şekle indirgendiğinde toplumsal hayatta dindarlık denilince Araplaşmak kültürel olarak kendi geleneğini terk edip, yabancılaşmak anlaşıyor, hâlbuki bu noktada yapılması gereken kendi kültürümüze yabancılaşmak yerine Türk ve İslam kültürünü merkeze alan Hanefi Maturidi düşünce geleneğimizi inşa ve ihya etmektir. Hz. Peygamber ümmetinden Araplaşmasını talep etmedi; Mümin ve Müslüman olmamızı istedi. Bu nedenledir ki kültürel kodlarından koparılmış nesiller hızla selefi söylemlerle şiddet, kin ve nefret merkezli bir düşünceye savruluyor, daha sonra terörün insan kaynağı haline geliyor. Bugün bizlerin din tasavvurunda merkeze alması gereken bireysel dindarlık olmalıdır. Anayasamızdaki laiklik ilkesi, insanların fikir ve ifade özgürlüğünü korumasına, insanların birbirlerinin yaşam alanına saygılı bir evrensel dil geliştirmesine imkân verecektir diye düşünüyoruz.⁷

Ancak din eğitimi diye verilen eğitimin içinden akletme, sorgulama ve değerlendirme çıkartılınca olayları ve gerçekleri algılayamayan bir dindar kişilik ortaya çıkmaktadır. Milletin ve devletin geleceği için sağlıklı bir din eğitimi ne kadar önemliyse, doğru kanallardan

alınmamış, problemli bir din eğitimi de o kadar tehlikelidir. Çünkü bu eğitimi aldıktan sonra insanların hayata bakış, duruş ve düşüncülerini değiştirmek çok daha zor olmaktadır. Yaptığı yanlışları, insanlara verdiği eziyetleri, algılama ve değerlendirme sorunlarını dahi Allah'ın bir emri gibi algıladığı için aynı şekilde bunları sorgulama gereği de duymadığı için tarihte görülmüş en büyük felaketlerden biriyle karşı karşıya kalınmaktadır.

İnsanların ilgisine bakıldığında da sorgulama, değerlendirme ve kendi başına karar vermekten ziyade birine teslim olup tüm risklerden kurtulma eğilimi daha kolay gelmektedir. Tüm bu sebeplerle günümüzde gelecek nesillerimizi korumak, onların olaylar karşısında sağlıklı ve tutarlı sonuçlar elde etmesini istiyorsak, Kur'an'ın ve Hz. Peygamberin anlayışına uygun bir yaşam sürmelerini istiyorsak öncelikli yapmamız gereken din ve ahlak eğitiminin en önemli basamağı olarak akletme ve irade etme melekelerini geliştirmek gerekmektedir. Bunun yolu da felsefe, sanat ve edebiyatla insanların ruhsal gelişimlerini sağlamaktır. Bunlar sağlanmadığı takdirde din öğretimi gerçekleştirilse bile, öğretilenin doğru davranışlara dönüşmesi sağlanamaz ve sağlıklı bir din eğitimi sürecinden bahsedilemez.

Akletmekten kaçınanlar bunu anlamlandıramamaktadır. Hâlbuki Kur'an merkezli düşünecek olursak, Kuran'da sürekli olarak düşünmek, tefekkür etmek ve sorgulamak vurgulanmıştır. Akletmeyenlerin pislik içinde kalacakları ayetle sabittir.⁸ Günümüzde dinin anlaşılmasının tam tersine akletme ve sorgulamaktan değil, aksine bunları yapmayıp, sorgusuz sualsiz teslim olmaktan geçtiğini ifade edenler var. Ancak burada şunu ifade etmekte fayda var, teslim olmak ama kime ve neye teslim olunacak; bir davranış ortaya konulacak kime ve neye göre konulacak. İşte bu noktada doğruyu yanlıştan ayırt edemeyen bir zihnin verdiği kararlarda Allah'ın muradını anlayıp onu hayata geçirmesi mümkün olmayacaktır.

İnsanın düşünsel sürecini tamamlamasında önce fiziksel alanı tanıma, sonra akletme ve ondan sonra da bilgileri bir bütün haline getirip yeni şeyler ortaya koyma diyeceğimiz bir süreç var. İşte bu en son aşama irfan mertebesi olup, duyu ve akıl verileri olmaksızın bir zihinsel bütünlük elde etmek mümkün görünmemektedir. İnsan, dış dünyadaki sebep sonuç ilişkisini anladığında bildiklerinden bilmediklerine ulaşır, bu olmadığında ne bilirse bilsin, ne öğrenirse öğrensin ortaya koyduğu ürün sorundan hali kalmaz. Bu noktada hayata dair edindiğimiz bütün bilgiler ve kazanımlar aslında bu kavramsal altyapı, mantıksal tutarlılık ve metodolojik bakış açısıyla ilişkilidir. Ama genel olarak insanlara olayları değerlendirirken bir usul ve bakış açısı verilmediğinden rastgele değerlendirmeler neticesinde hayatı zindan eden, tutarsız görüşler ortaya çıkmaktadır.

SONUÇ:

Günümüzde din eğitimi denilince bilgi temeli olarak sorgulama ve analizden uzak, eldeki verilerin ezberletilmesi; ahlak sahasında ise normatif bir takım değerlerin emir kipiyle söylenerek bireylere dikta edilmesi anlaşıyor. Hâlbuki bu iki anlayıştan hareketle sağlıklı bir sonuç elde edilmesi mümkün değil. Aksine Gazali'nin "kör, hakikate ulaşmaya şaşkınlıktan daha yakındır" ifadesinde olduğu üzere tüm bunlar hastalıklı bir yapı ortaya çıkıyor. Zira sorgulamadan uzak bir din tasavvuru, insanların zihnini din adına kilitleyerek, sanattan, edebiyattan ve felsefeden bireyi kaçırmak, onu köleleştirmek ve benliğini yok etme işlevi görüyor. Bunu aşmanın yolu inanan insanları, düşünen, sorgulayan bir birey haline getirmektir. Netice olarak dil, düşünce ve mantık ilişkisinin sahil dini bilgi ve buna uygun salih amellerle desteklenmesi neticesinde Farabi'nin deyişiyle bireysel hayatta Tahsilu's-Saade/Mutluluğun Kazanılması, toplumsal hayatta ise Medinetü'l-Fazıla/Erdemli Toplum mümkün hale gelecektir.

DİPNOTLAR:

- * Bu yazı ilk olarak, "Dini tekellere Karşı Bireyin İnşası" başlığıyla [İlesam Dergi, yıl: 2, sayı: 3, Ocak-Şubat 2017, ss. 22-26] yayınlanmıştır.
- 1 Mevlüt Uyanık, Aygün Akyol, İslam Ahlak Felsefesi, Elis Yay., Ankara 2013, s. 269.
- 2 Farabi, Kitabu'l-Huruf/Harfler Kitabı, met. ve çev.: Ömer Türker, Litera Yay., İstanbul 2008, s. 95.
- 3 Mevlüt Uyanık, "Felsefeyi Anadolu'da Yeniden Yurtlandırmak –İslam Felsefesinin Günümüzdeki Anlamı Üzerine Bir Deneme, İslamiyat, 2005, sayı: 4, s. 67, 68.
- 4 Farabi, İhsau'l-Ulum, s. 67.
- 5 Maide Suresi, 3.
- 6 Aygün Akyol, Kutadgu Bilig'de Ahlak ve Siyaset, Araştırma Yay., Ankara 2015, s. 47, 65.
- 7 Mevlüt Uyanık, Selefî Zihniyet Arap Baharı ve Türkiye, Araştırma Yay., Ankara 2016, s. 107-137.
- 8 10/Yunus Suresi, 100.

**“Mesele olan vatan ve devlet ise
Türk Milletinin ayağa kalkmasını
kimse engelleyemez”**

Mustafa GÜÇLÜ
Anadolu-Sen Konfederasyonu
Genel Başkanı

